

УДК 658.821:334.72

DOI: 10.31359/2312-3427-2019-4-2-139

**О.І. Макух, канд. психолог. наук,
доцент кафедри гуманітарних дисциплін**

ВП НУБіП України «Бережанський агротехнічний інститут»

ДОСЛІДЖЕННЯ СУТНОСТІ ТА ТРАКТУВАННЯ ПОНЯТТЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

В статті систематизовано підходи до визначення сутності «конкуренція» й «конкурентоспроможність». Визначене місце конкуренції як рушійної сили розвитку суспільства. Приділено увагу аналізу «конкуренція» та «конкурентоспроможність». Узагальнено зміст даних понять.

***Ключові слова.** Конкуренція, конкурентоспроможність, конкурентоздатність, підприємство, система, цінність, середовище.*

Постановка проблеми. Основною ознакою ринкової економіки, до якої перейшла наша держава, є конкурентна боротьба, суперництво підприємців за одержання максимальних прибутків. В умовах виникнення і дії конкуренції в агропромисловому виробництві важливого значення набуває досягнення балансу між постачальниками і споживачами сільськогосподарської продукції. Конкурентоспроможність характеризує ступінь розвитку суспільства. Чим вища конкурентоспроможність, тим вищий життєвий рівень в цій країні [9]. Тому вважаємо, що тільки постійне вдосконалення, пошук нового, використання новітніх технологій та методів організації виробництва та управління допоможуть підприємствам досягти і втримати стійке положення на конкурентному ринку [8].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням конкурентоспроможності займаються такі вчені: Гудзинський О.Д., Гуренко Т.О., Єрмаков О. Ю., Судомир С.М., Судомир М.Р., Т.В. Стройко, І.О. Іртищева, М.І. Стегней, Кірейцев Г.Г., Пономарьова М.С., Нестеренко С.А. та ін. Незважаючи на це, й досі немає єдиного погляду щодо визначення даного поняття.

Метою даної статті є узагальнення поняття «конкурентоспроможність». Для досягнення поставленої мети були

розглянуті різні теоретичні підходи до трактування поняття «конкуренція» та «конкурентоспроможність», визначена їх змістовна сутність.

Виклад основного матеріалу дослідження. Основною ознакою ринкової економіки, до якої перейшла наша держава, є конкурентна боротьба, суперництво підприємців за одержання максимальних прибутків. Дослідженням проблем конкуренції займались: Г.Л. Азоев, Г.Л. Багієв, Л. Брю, О.Д. Гудзинський, К.Р. Макконелл, Л.В. Нагірна, С.А. Нестеренко, М. Портер, С. М. Судомир, Р. М. Судомир, М.С. Рябуха, А.Є. Цицоріна, Р.А. Фатхутдінов, А.Ю. Юданов та інші дослідники. Детальний погляд науковців щодо тлумачення поняття «конкуренція» представлено в (таблиця)

Конкуренцію Й. Шумпетер характеризував як спонукальний мотив підприємницької діяльності, що не допускає тривалого існування доданої вартості й знищує її за допомогою того ж стимулу – прагнення до прибутку.

Рушійними силами розвитку суспільства є конкуренція, нововведення, підприємницький талант людини. Процеси підйому й занепаду, одиничні й численні явища у фазах циклів кон'юнктури він пояснював конкурентною боротьбою нових і старих комбінацій, у результаті яких з ринку витісняються старі підприємці й пов'язані з ними структури.

Аналізуючи трактування поняття «конкуренція» слід зазначити, що:

а) поняття «конкуренція» більшість науковців з позицій системності й комплексності розкриває її сутність неповною мірою [3];

б) існує різноманіття підходів до формулювання поняття: як процес; як суперництво; як наявність на ринку достатньої кількості продавців і покупців, як боротьба; як механізм [3].

Поняття конкуренції в класичній економічній теорії визначається як суперництво, боротьба в отриманні найвигідніших умов господарювання.

Слід підтримати позицію професора О. Д Гудзинського, який не ототожнює поняття конкуренції та суперництва і зазначає, що «конкуренція цивілізованої ринкової економіки існує тоді, коли той чи інший виробник позбавлений монопольної здатності встановлювати ціни і обсяг товарів на ринку» [2, С. 83-84].

Визначення поняття «конкуренція» [6,7,8,9,10]

Джерело	Визначення
Г.Л. Азоєв	Конкуренція – суперництво у будь-якій сфері діяльності між окремими юридичними або фізичними особами, зацікавленими у досягненні спільної мети
Г.Л. Багієв, Х.Анн	Конкуренція – економічний процес взаємодії, взаємозв'язку та боротьби комерційних суб'єктів ринкової системи в процесі створення, збуту та споживання матеріальних благ. Це регулятор ринкових відносин, стимулятор НТР та ефективності суспільного виробництва
К.Р. Макконнелл, С.Л. Брю	Конкуренція – це існування на ринку більшої кількості незалежних покупців та продавців, здатність вільно входити на ринок та лишати його
С. А. Нестеренко	Конкуренція – це такий механізм, який за умов правильного ухвалення управлінських рішень дозволяє досягти результативної діяльності підприємства
Н. С. Педченко	Конкуренція є об'єктивним економічним явищем, яке в розвиненому товарному виробництві примушує господарчі суб'єкти прагнути до збільшення прибутку за рахунок розширення масштабів діяльності, зростання продуктивності праці та удосконалення форм організації виробничого процесу
Н. І. Перцовський	Процес управління суб'єктом власними конкурентними перевагами для досягнення своїх цілей у боротьбі з конкурентами, за задоволення об'єктивних або суб'єктивних потреб у межах законодавства або в природних умовах.
Р.А. Фатхутдінов	Конкуренція – це процес управління суб'єктом своїми конкурентними перевагами з метою одержання перемоги або досягнення інших цілей у боротьбі з конкурентами за задоволення об'єктивних або суб'єктивних потреб у межах законодавства або в природних умовах
А. Ф. Хайек	Конкуренція – це процес, за допомогою якого люди отримують та передають знання
М.С. Рябуха, А.Є. Цицоріна	Конкуренція – це сукупність дій, процесів в ринкових умовах суб'єктами підприємницької діяльності, що призводять до конкурентної боротьби з метою досягнення конкурентних переваг на різних рівнях господарювання; це могутній механізм відбору підприємців

Підсумовуючи викладене, можна зазначити, що визначення поняття «конкуренція» на сучасному етапі розвитку економічних відносин повинно розглядатися й щодо конкретної галузі. Із цих позицій поняття «економічна конкуренція» на мікроекономічному рівні можна визначити як відносини між господарюючими суб'єктами, що складаються на галузевих ринках в умовах динамічно розвинутої економіки, з певним ступенем контролю держави, що проявляється у взаємодії й (або) суперництві за найбільш вигідні сфери додатка капіталу, завоювання нових і розширення наявних ринкових сегментів, формування збутових каналів і споживчих переваг.

Конкурентоспроможність виступає як узагальнюючий елемент багатьох економічних категорій. Як зазначається в науковій літературі, у широкому розумінні конкурентоспроможність – це зумовлена економічними, соціальними політичними чинниками позиція країни або товаровиробника на внутрішньому та зовнішньому ринках. За умов відкритої економіки вона може визначатися і як здатність країни (підприємства) протистояти міжнародній конкуренції на власному ринку і ринках інших країн .

Поняття «конкурентоспроможність» необхідно розглядати на різних ієрархічних щаблях економічної діяльності, відповідно залежно від цього розрізняється й зміст зазначеної категорії. Багато економістів у цьому зв'язку виділяють: конкурентоспроможність товару (продукції, робіт, послуг); підприємства; конкретної галузі; регіону; країни. Деякі автори розглядають як обов'язкову економічну категорію конкурентоспроможність персоналу підприємства (робітників, службовців, управлінського апарату).

Так само, як відносно поняття «конкуренції», однозначного трактування поняття «конкурентоспроможності» в економічній літературі немає. Якщо закордонні вчені-економісти досліджують зазначені проблеми досить давно, то для української економічної школи це досить нове [5]. Наприклад, у словниках з економіки поняття «конкурентоспроможність» ототожнюється в основному з конкурентоспроможністю товарів і підприємств і визначається як рівень переваги або відставання фірми стосовно інших учасників-конкурентів на ринку всередині країни й за її межами.

Конкурентоспроможність – це багаторівнева економічна категорія, яку слід розглядати на різних рівнях: конкурентоспроможність продукції і підприємства (мікрорівень) , галузі (мезорівень) , країни (макрорівень) [7].

Підтримуємо автора Пономарьову М. С., яка стверджує, що під «конкурентоспроможністю підприємницької діяльності слід розуміти комплекс порівняльних оціночних показників, за допомогою яких проводиться аналіз ефективності всіх дій і результатів, які мали місце на підприємстві, тим самим створюючи базис для проведення стратегічного планування подальшого функціонування господарства чи організації в умовах ринкової економіки. [4]

Більшість науковців вважають, що об'єкти конкурентоспроможності пов'язані наступним чином – конкурентоспроможність підприємства ґрунтується на конкурентоспроможному товарі, конкурентоспроможну галузь формують конкурентоспроможні підприємства, конкурентоспроможність країни формується з конкурентоспроможних галузей. Це важливо для оцінки можливих перспектив формування конкурентних переваг товарів, компаній, галузей і країн. Глобальна конкуренція спричинює глобальну монополізацію економіки і позбавляє шансів на змагальність не тільки окремих товаровиробників, а й цілі країни. Чимало з них під ударами глобальної монополізації виробництва втрачає можливість досягнення рівня міжнародної конкурентоспроможності й перетворюються на безнадійні країни. По-друге, глобалізація остаточно руйнує вільний ринок, вихід на який нових неглобальних країн украй ускладнений або закритий [12].

Однак ми вважаємо, що дані визначення не повною мірою розкривають сутність поняття «конкурентоспроможність». Ми обґрунтовуємо нашу позицію доводами професора Гудзинського О. Д., який вважає, що:

- по – перше, конкурентоспроможність підприємства, товару чи послуги може визначити і підтвердити тільки ринок та його споживач. Це значить, що конкурентоспроможність – це категорія визначення суб'єктами ринкового середовища;

- по - друге, вона проявляється при організаційній взаємодії внутрішнього і зовнішнього середовища;

- по – третє, конкурентоспроможність як явище має динамічний характер;

- по – четверте, конкурентоспроможність – це баланс попиту і пропозиції, це механізм реалізації потенціалу конкурентоздатності [1].

Виходячи із даної логіки в поняття «конкурентоспроможність» автором Судомир С.М. уточнено зміст даного поняття, де конкурентоспроможність автор розглядає, як визнана ринком сформована і

реалізована конкурентоздатність соціально-економічних систем, яка матеріалізована у формі товару чи послуги [9].. Вона може визначатися в процесі оперативної діяльності при реалізації стратегій і на перспективі при обґрунтуванні можливих ситуацій і стратегій розвитку [1].

Висновки. Дослідження суті дефініцій, що використовуються в сучасній літературі дозволило зробити висновок, що найбільш обґрунтованою є позиція Судомир М.Р., що забезпечить ефективне ринкове господарювання економічних суб'єктів де під «конкурентоспроможністю, слід розуміти здатність підприємства реалізовувати з найвищою результативністю сформований потенціал при взаємодії із суб'єктами зовнішнього конкурентного середовища, спрямованого на досягнення головної мети. [6]. В основі такого підходу лежить конкурентоспроможність продукції [7].

Отримані в даній статті результати дозволять перейти до наступного етапу дослідження конкурентоспроможності підприємства і методики їх оцінки.

Бібліографічний список.

1. Гудзинський О.Д., Судомир С.М., Гуренко Т.О. Управління формуванням конкурентоспроможного потенціалу підприємств (теоретико-методологічний аспект):[монографія]. – К.: ІПК ДСЗУ, 2010. – 212 с.

2. Гудзинський О.Д., Судомир С.М., Гуренко Т.О. Менеджмент підприємницької діяльності: навч. посібник. – К.: ІПК ДСЗУ, 2010. – 321 с.

3. Yermakov, O. Yu. and Sudomyr, M. R. (2019), Orhanizatsijno-ekonomichnyj mekhanizm zrostannia konkurentostijkosti sil's'kohospodars'kykh pidpryemstv [Organizational and economic mechanism of growth of competitive resistance of agricultural enterprises], СВ "Komprint", Kyiv, Ukraine.

4. Пономарьова М.С., Захаров І.К., Іваненко В.Є. Механізм підвищення конкурентоспроможності підприємницької діяльності // Вісник ХНАУ ім.В.В. Докучаєва. Серія " Економічні науки" : зб. наук. пр. / Харк. нац. аграр. ун-т ім. В.В. Докучаєва. - Харків : ХНАУ, 2019. - № 1. - С. 458-468.

5. Нестеренко С.А. Конкурентоспроможність сільськогосподарських підприємств: управлінський аспект: [монографія]. К. : Компанія ТОВ «Аграр Медіа Груп», 2012. 483 с.

6. Судомир М.Р. Організаційно-економічний механізм зростання

конкурентостійкості сільськогосподарських підприємств: дис.... канд. економ. наук: 08.00. 04 [Електронний ресурс]. / Марія Романівна Судомир. 2017. Режим доступу до ресурсу: <http://elar.tsatu.edu.ua/handle/123456789/6136>.

7. Судомир М. Р. Організаційно-економічний механізм зростання конкурентостійкості сільськогосподарських підприємств: дис.... канд. економ. наук: 08.00. 04 : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. : спец. 08.00. 04 "Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)" / Судомир Марія Романівна – Мелітополь, 2017. 23 с.

8. Судомир М. Р. Конкурентостійкість як економічна категорія. *Вісник ХНАУ. Серія: Економічні науки*, 2016. № 2. С. 210–215.

9. Судомир С. М. До аналізу конкурентоспроможності підприємств як складової потенціалу підприємств. *Облік і фінанси АПК*, 2008. № 3. С. 117–119.

10. Рябуха М.С. Конкуренція як категорія ринкових відносин та конкурентоспроможність як предмет наукових досліджень/ М.С. Рябуха, А.Є. Цицоріна // *Вісник ХНАУ*. - 2007. -№ 6 / Харк. нац. аграр. ун-т. - Харків, 2007. – С. 96-100.

11. Іртищева І.О. Стратегічне антикризове управління як основа підвищення конкурентоспроможності національної економіки / І.О. Іртищева, Т.В. Стройко // *Глобальні та національні проблеми економіки*. – 2015. – № 3. – С. 146-149.

12. Стройко Т.В. Вплив глобалізації на рівень конкурентоспроможності національної економіки/ Т.В. Стройко, І.О. Іртищева, М.І. Стегней // *Вісник ХНАУ ім. В.В. Докучаєва, Серія «Економічні науки» №4* – 2013. м. Харків. С. 34-46.

13. Пономарьова М.С. Економічні та правові важелі підприємництва як складника ефективного розвитку агробізнесу / М.С. Пономарьова, Л.В. Шовкун, О.М. Савельєва // *Вісник ХНАУ. Серія “Економічні науки”*. - 2015. - № 1. С. 227-236. - 257 с.

Макух О.И. Исследование сущности и трактовке понятия конкурентоспособности предприятия. В статье систематизированы подходы к определению сущности «конкуренция» и «конкурентоспособность». Определенное место конкуренции как движущей силы развития общества Уделено внимание анализу

«конкуренция» и «конкурентоспособность». Обзор содержание данных понятий.

Ключевые слова. конкуренция, конкурентоспособность, конкурентоспособность, предприятие, система, ценность, среда.

Макух О.І. Investigation of the essence and interpretation of the concept of enterprise competitiveness. Analyzing the different approaches of scientists to the essence of the concept of "competitiveness", we can conclude that this category is a little research, the essence of which is: the ability to secure, retain and expand the niche of the entity in the market under the influence of destabilizing forces; stable market position; dynamic nature; providing the enterprise with the sustainability and ability to withstand the destabilizing effects of the environment. From the above, it follows that the essence of the interpretation of "competitiveness" needs clarification. In the definition of this category, we consider it necessary to lay down the requirements of such basic principles as essential completeness and systematic nature.. We agree with Sudomir S.M., who believes that competitiveness is a recognized and realized market competitiveness of socio-economic systems, which is materialized in the form of goods or services.

We also support the position of Ponomarova M.S., who states that “competitiveness of entrepreneurial activity should be understood as a set of comparative valuation indicators by which the effectiveness of all actions and results that took place in the enterprise is analyzed, thereby creating a basis for strategic planning the continued functioning of the economy or organization in a market economy.

The study of the essence of the definitions used in the modern literature has led to the conclusion that the most reasonable is the position of Sudomir MR, which will provide an efficient market economy of economic entities where under competitiveness, one should understand the ability of the enterprise to realize with the highest efficiency the formed interaction with potential subjects of the external competitive environment aimed at achieving the main goal.

Keywords. competition, competitiveness, competitiveness, competitiveness, enterprise, system, value, environment.

Стаття надійшла до редакції: 24.09.2019 р.